

συμμαζώματ' άταχτα και φωναχτά, από μιλάματ' άνακατωμένα, κι' από κακολογήματα κι' από μετωρίσματα, που άνίσως δέν τελειώσουνε με γέλοια και με παραμήθια ξεσπάνε σε καυγαδίσματα.

Και άλλα πάλε είνε σάν τά χέρια που άνταμώνονται για νά σαλεύουνε, με κόπο και με λαχάνιασμα, κάποιο πιλιώ, βαρύ, άραχνιασμένο και σκεθρωμένο επιπλό του σπιτιού, που θέλει πηγυρώ στο μίστορα, που θέλει ξαναδούλεμα· ή για γιά ξεσύρουνε το μαρτυρικό πλιλίωλογο ζεμένο στο παραφοτωμένο κάρρο, που το βούλιαξαν οι ρόδες μέσα στη λάσπη. Και για το σάλεμα του επιπλου, και για το ξεσύρμα του άλλου βέβαια δέν φτάνουν το ένός τά χέρια, μ' όλου του τή θέληση. Βοηθήστε, πονετικοί καλοπροαιρετοι διαβήτες, με τά δυνατά τά χέρια!

Η Παιδεία μας είνε σάν το επιπλό το σαρωμένο και σάν το ψωρισμένο το άλλογο. Το Συνέδριον έτοϋτο που άποφασίστηκε νά γίνη τοϋ χρόνου, και που πέφτει ίσα μέσα στη βδομάδα των Παθών του Κυρίου, των Παθών που φέρουν την Ανάσταση, που φαίνεται καθώς τή βλέπω σχεδισμένο, και συγυρισμένο, και μελετημένο, που φαίνεται πως μπορεί νά βοηθήση κάτι τι νά κοινηθί, και κάτι τι νά ξεκολλήση. Κ' έχει ο Θεός για τάλλα.

Στές άλλες χώρες τοϋ φωτός και τοϋ πολιτισμού για δώς άνίσως και ρωτάτε, εχουμεν ήμεις όσο θέλετε, από τον ήλιο μας κι' από την ιστορία μας· μη στεκόμαστε σάν νά τά στράβωσε τάρρωσθημένα μάτια μας τή φώς αυτό το δυνατό, στές άλλες χώρες ήπύχει Παιδεία σοφά όπωσδήποτε ρυθισμένη· και όμως εκεί ποτέ δέν ήσυχάζει ή παιδευτική συνείδηση· πάντα εκεί τά ζητήματα τά σχολικά, τά παιδαγωγικά, τά εκπαιδευτικά ελάχωνται και ξεκαθαρίζονται και βασανίζονται, και στάναρμένα κίρθονα κρατάνε όσους τά ξέρουν· κ' έχουν την άγάπη τους και τά φροντίζουν, κι' όσους είνε δουλειά τους ν' άνακατώνονται μ' αυτά. Και γνώμες προτείνονται, και πόλεμοι βροντάνε και νόμοι ξεφουρνίζονται· και αλλάζουν πράγματα. κι' ότι χτες προσκυνισμένον εΐτανε σάν είδωλο, παραμερίζεται ήμερα σάν κάτι ήποπτο· και με τή φώς της ήπιστήμης, και με τή ψάξιμο της Πείρας, και με τή νουμερα της στατιστικής, και με τή βοήθεια της σοφίας, της άπροκρίταλτης, γέρνουν πλάνες μερι με την ήμέρα και άλλθεις άναστύλωνται.

Κ' ήμεις έδω μακάριοι, γίρω σ' ένα ξόανο μεσαιωνικό, που Παιδεία τή είπαμε, χορεύουμε και ριπαρεύουμε· και προσφέρουμε ουσία στο ξόανον ό,τι πολυτιμώτερον έχουμε· τά παιδιά μας.

Και είνε ή Παιδεία, ή μεγάλη τέχνη ή ανθρωποπλαστική· ή ήπιστήμη ή άνδρσοπισός· ή δύναμη που μπορεί «και τή φυσικό μας ν' αλλάξη τή καλούπι», καθώς λέει κάπου ο Σαίξπηρ για τή συνήθεια. Άνάμεσα στές άλλες άρχοντισσες Μοΐρες που κρατάνε μέσα στα χέρια τους και ύφαινον τές ψυχές των ανθρώπων και τές ιστορίες των εθνών, ποιά άνάστημα μπορεί νά συγκριθί με τή δική της; Η Παιδεία είνε ή πρωτομίγισσα.

* *

Πρός τή ναό της ιερής αΐτης δύναμης έχει σκοπό νά μας ήψώση τή νου το «Έκπαιδευτικό Συνέδριον» έτοϋτο. Πρέπει νά μνή πάντα οίκος έμπορίου ο ναός της; και δέν ήρθεν ή ώρα νά καθαρισθί τή τέμενος, στη λατρεία της θεάς νά γυρισθί και νά δουλέψη προτ' απ' όλα τή φραγγέλιο;

Βέβαια ο κύκλος των προβλημάτων που της Παιδείας είνε ή που σχετίζονται μ' έκεϊνη και ταιριάζουν, τόσο είνε πλατύς, που δύσκολο κανείς νά εΐπη πως τον κύκλον αυτόν τόνε χωράει άλλόκληρο μέσα στο πρόγραμ-

μά του το Συνέδριον με τά θέματα των έργασιών του, καθώς τά κανονίζει. Μα πάντα πλατύτατο είνε τή πρόγραμμα, και τάντικέμενα που θά έξεταστούν, προσεχτικά και διαλεχτά παρμένα φαίνεται πως είνε από τή πιά κεφαλαϊώδη και τή πιά σημαντικά σημεία του μεγάλου κύκλου· από τά σημεία έκεϊνα, που άμελημένα καθώς δείχνονται και παραρτημένα έδω πέρα, πιά πολύ και πιά βαθειά, χτυπάνε περισσότερο στα μάτια, και πρώτα πρώτα τή φροντίδα μας ξυπνούν.

Η κατάσταση (ή καλλήτερα, τή χάλια τάζωγράφισα του δημοτικού σχολείου).

Οι άγράμματοι, (που θά είνε, πιστεύω, σοφώτεροι, στη γνώμη και στη γλώσσα, από πολλούς γραμματισμένους μας).

Οι διδάσκαλοι στα γυμνάσια και στα ελληνικά σχολεία. Ποϋ είνε τά περιγυρνά τους τά παιδαγωγικά; Το δίπλωμα του διδάκτορος ή του προδύτου; Άλλου για νά διδάξης, πρέπει πρώτα για καιρόν ώρισμένο, ξεχωριστά, κατά ξεχωριστόν όλωσ τρόπο, νά μορφωθίς προς τοϋτο. Έδω παντού οι αυτοχειροτόνητοι, τή άπταισχεδιάσμα για όλα. Τά στερεά και τά σημαντικά, τά σωστά και τά όρθά δέν άπταισχεδιάζονται. Και πρώτα απ' όλα δέν άπταισχεδιάζεται ή Παιδαγωγική ή «έπιστήμη» ή πιά πλατεία, ή πιά περιπλεγμένη, ή πιά δυσκολοξάνοιχτη απ' όλες, ή ήπιστήμη που σηκώνει τή πιά μεγάλα προβλήματα της ιστορίας και της φιλοσοφίας», καθώς την εΐπεν ένας.

Τά προγράμματα των Παρθεναγωγείων μας! Η γυναικεία άγωγή! Ελληνική παράδοσις. Προορισμός της γυναικός εν τή οικογενεία και τή κοινωνία. Τά όνόματα αυτά, τά λόγια τοϋτά συχνά πεκνά μας ερχονται στο στόμα, συχνά πυκνά μπορεί και νά τάρραδιάζουμε στα προγράμματα των παρθεναγωγείων μας, και νά νομίζουμε πως κάτι κάνουμε για αυτά. Και ή αλήθεια είνε πως δέν ξέρουμε τί μας γίνεται. Γυναικεία άγωγή δέν ήπύχει. Η ιδέα της γυναικός κοιμάται μέσα μας σέ μάν άκινησιάν ιερατική. Τά Παρθεναγωγεία μας, όπου έχουν κάποιο χαρακτήρα παιδευτικό, τή παιδευτικό και τή χαρακτηριστικό τους γνώρισμα είνε κάτι τι που μας πεί πίσω, πολύ πίσω σέ χρόνια μεσαιωνικά σκοτισμένα. Από τά Παρθεναγωγεία μας δέν βγαίνουν παρά σκολαστικές κοΐκλες· όταν επί τέλους τύχη νάβγη κάτι τι.

* *

Τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευσις. Τί είδους μεγαθύρον είνε τοϋτο; Ποϋ νά τή ζητήσουμε για νά πάρουμε κάποιαν ιδέα; Στο Ζωολογικό κήπο του Φαλήρου ή στο Φυσιολογικό Μουσείο; Έχουμε τά Κράτη καθήκοντα και οι πολιτείες έχουν κάποιες φροντίδες και για τούς σκλάβους έκεϊνους που θά μάθουν τέχνη, που δέ θά εύτυχήσουνε νά περάσουν τή γυμνάσιον, για νά μπουν ύστερα στο ζηλευμένο χορό των διπλωματούχων προλήταιρες; Πώς! Και «οι μέλλοντες νά επιδοθώσιν εις βιομηχανικά επαγγέλματα» άξίζει νά προπαιδευτούν για τήν τέχνη που θ' άκούθησουν, και είνε τάχ' ανάγκη ή προπαιδεία αυτή νά οργανώνεται συστηματικά; Και τάχα πρέπει τέτοια άσέβεια νά δείξουμε προς τήν πατροπαράδοτα που «τους παΐδας του λαου τούς μέλλοντας νά επιδοθώσιν εις βιομηχανικά επαγγέλματα» δέν τούς θέλουν και δέν τούς νοιώθουν άλλο τίποτε παρά μόρτηδες και δέν μπορούνε νά ξεχωρίσουν τήν ιδέα τους από τήν ιδέα του κλασικού κουτσαβακισμοϋ;

Και οι άγράμματοι; Πώς θά λιγοστύνουν οι άγράμματοι; Φτάνει για τοϋτο μονάχη οι ποινης κάποιου νόμου παμπάλαιου που ποτέ δέν εφαρμόζεται; Και δέν ήπύρχουν τόσοι άλλοι τρόποι δεξιοί και φωτεινοί που πειθαναγκάζουν και τόν πατέρα νά στέλνη στο σχολείο νό παιδί του, κ' έκεϊνον που δέν πάτησε

στο σχολείο, νά μάθη, αν είνε κι' όργά, τά απαραίτητα κολυθογράμματα;

Μα δέ στοχάζεστε πως είνε προτιμώτερον νά λιγοστύνουν οι άγράμματοι ένδσω τά διδακτικά βιβλία «και λόγω συνθέσεως και λόγω έξωτερικής μορφής» δέ μπορούνε νά συγκριθοϋν παρά μονάχη ίσως με τά βιβλία κάποιες άπομονωμένης άκόμα σέ άγρια σκοτία, αφρικανικής φυλής; Είνε γλώσσα αυτή και είνε ύφος αυτό, και είνε βιβλία έκεϊνα; Άκουσα κάποτε τόν κύριο Δροσίνη, που έκαμε συλλογήν από όλα τά αλφαριθμητικά του κόσμου, νά λέη πως τά δικά μας αλφαριθμητικά, (τουλάχιστο κατά τήν έξωτερική μορφή) μόνο με των φελλάχων της Αιγύπτου μοιάζουν τάλφαριθμητικά. Άρμένηδες και Τούρκοι και Βούλγαροι έλυσαν τή ζήτημα τή γλωσσικό σοφώτερον και πρακτικώτερον από μας.

* *

Θυμίζω κάποιον άνέκδοτο του μεγάλου φιλοσόφου Ράσκιν. Μιά μέρα ένας χριστός που κάτι τοϋ έχτιζε ήρθε νά του ζητήση προκαταβολή. Ο Ράσκιν τοϋ δίνει τά χρήματα, και μαζί μ' αυτά τήν άπόδειξη για νά ήπογοϊήη. Ο χριστός κοντοστέκεται, ξύνεται και τέλος ντροπιασμένα τραυλίζει: «Δέν ξέρω γράμματα!» Τότε ο Ράσκιν σηκώνεται και τρέχει και άγκαλιάζει τή μίστορα που τή είχε χίσει, και τοϋ κράζει: Χαίρισμα πολύ που σέ γνώρισα. Τώρα καταλαβαίνω γιατί εΐσαι τέλειος τεχνίτης!»

Ο μεγάλος αυτός της τέχνης και της κοινωνίας διδάσκαλος τάχα δέν ήθελε νά μαθαίνουν οι τεχνίτες γράμματα; Κάθε άλλο, βέβαια. Μόνον ήθελεν, έτσι με τή χαρακτηριστική ήστοροπία της μεγαλοφυΐας, νά εΐπη τήν περιφρόνησή του προς τά σχολαστικά και τή δογματική παιδεία του τόπου του, που τόν καιρόν έκεϊνο δέν εφρόντιζε, όπως ήθελεν αυτός, για ν' άναπτύξη τή χειροτεχνικήν ήκανότητα και νά ήψώση τή φιλοκαλία του έργατου. Κι' αν ένας Ράσκιν ήρτινε σέ τέτοια συμπεράσματα για τήν παιδεία μέσα στην πατρίδα του, τί θά μπορούσε καθένος εύσυνείδητος νά εΐπη και τί καταφρόνηση νά δείξη και πως νά διαμαρτυρηθί για όλα τά δογματικά και για όλα τά σχολαστικά και για όλες τές πλάνες και για όλες τές ρουτίνες που κυβερνοϋν έδω τήν Παιδεία;

Αν κάποια γνώμη φωτεινή εβγαίνε, κι' αν κάποια όργισμένη φωνή άκούγονταν, κι' αν κάποια διαμαρτυρία ήθελε γίνη νοητή από μέσα από τά διάφορα θέματα που θά ξεδιπλωθοϋνε και θά συζητηθοϋνε (έστω και στραβά και μισά και δειλά και σχολαστικά) μέσα στο συνέδριον αυτό, θά μπορούσε κανείς νά στοχασθί πως δέ θά ήπη στα χαμένα. Τά πράγματα άγίατα άγίατα και με κόπο πλάθονται. Δέν πύφτον υβρατοκατέβατα, σάν τά μυθικά παλλάδια.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΜΠΥΣΗ

Χελιδονάκι πύξιστες χώρες από τάλλα τή πούλιξ,
Και χώρη πάλι πέταξες βρειξά φουρτουμισμένο,
Δέν είνε που σέ χίριξαι· τώρα μιά ήσπληχνη άγκυλιξ,
Δίπλωσες τή πτερούγι σου σ' ένα δονηράκι ξένο.
Τή φώς σου τή περίωσσε κι' αυτό πνιπτατεινέ,
Και δώ τή γλώμ τή βροξ δέ σέ σκεπήξαι· τώρα,
Σέ κήποιξ μέρη ήθινατξ σέ μέρη μακρονέ,
Βρήκες τήν άνιστόρητη π' άνιξητούσες χώρη.
Ο στήχος μου δ' έδύνατος δέν έχει, ωϊμέ, πτερά
Τήν εύωδιξ του θυμικου νά φέρη σου έκει πέρξ,
Αύτξ, που σέ υνοβύριξε και τήνξ με φερξ
Πριχου τή μάτιξ της ψυχξς άνιξηξαι σ' άλλη μέρξ.
Ο στήχος μου δ' έδύνατος κι' έν δέ σέ φτάει μεξ στιγμξ,
Τή χρόνιξ τήλησημένηξ νά σου ξαναθυμίσξ,
Όλωξ, αυτού που πνίγονται τή δίκρυξ κι' οι στεναγμοί
Αυτού πύννι τή υνήμξ σου κήποιξ δροσιξ ο' ήψήση.

ΣΠΥΡΟΣ ΜΑΓΕΟΥΚΑΣ